

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISFÜZET

KOVÁCS ASZTRIK

A Kvalitatív Pszichológiai Módszerek 'Szelf' Fogalmai

Pszichológiai Doktori Iskola

A Doktori Iskola vezetője: Dr. Urbán Róbert, egyetemi tanár

Programvezető: Dr. Nguyen Luu Lan Anh, egyetemi tanár

Témavezető: Dr. Rácz József, egyetemi tanár

A bírálóbizottság tagjai:

Elnök:

Titkár:

Opponensek:

Dr. Berán Eszter, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Fejlődés- és Klinikai Gyermeklélektan, egyetemi docens

Dr. Dúll Andrea, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Intézet, Ember-Környezet Interakció Intézet, egyetemi tanár

Tagok:

Budapest, 2023

A disszertációban felhasznált cikkek

- Kovács, A., Kiss, D., Kassai, S., Pados, E., Kaló, Z., & Rácz, J. (2019). Mapping qualitative research in psychology across five Central-Eastern European countries: Contemporary trends: A paradigm analysis. *QUALITATIVE RESEARCH IN PSYCHOLOGY*, 16(3), 354–374. <http://doi.org/10.1080/14780887.2019.1605271>
- Kovacs, A., Mezofi, V., Gyarmathy, V. A., & Racz, J. (2020). Rehabilitation From Addiction and Chronic Illnesses: A Comparative Analysis of the Narratives of Hungarian Patients. *RESEARCH AND THEORY FOR NURSING PRACTICE*, 34(1), 65–80. <http://doi.org/10.1891/1541-6577.34.1.65>
- Kóváry, Z., & Kovács, A. (2021). Discovering the “I” in the “THOU”. The Psychological Effects of Psychobiographical Research on The Personality of The Researcher. In *Psychobiographical illustrations on meaning and identity in sociocultural contexts* (pp. 21–54). http://doi.org/10.1007/978-3-030-81238-6_2
- Kovács, A., Ladányi, B., Farkas, N., Stemple, L., Bittermann, É., Kiss, D., Rácz, J. (2022). The recovery of homicidal people diagnosed with schizophrenia and schizoaffective disorder – An interpretative phenomenological analysis. *Frontiers in Psychiatry*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.951678>

A disszertációban nem közvetlenül felhasznált cikkek és konferencia előadások listája

Cikkek

- Kiss, D., Pados, E., Kovács, A., Mádi, P., Dervalics, D., Bittermann, É., ... Rácz, J. (2021). “This is not life, this is just vegetation” — Lived experiences of long-term care in Europe’s largest psychiatric home. *PERSPECTIVES IN PSYCHIATRIC CARE*, 57(4), 1981–1990. <http://doi.org/10.1111/ppc.12777>
- Kovács, A. (2019b). Kutatás és egzisztenciális pszichoterápia: az emberi élet jelentésrétegei. *PSZICHOTERÁPIA*, 28(4), 340–341.
- Pados, E., Kovács, A., Kiss, D., Kassai, S., Kapitány-Fövény, M., Dávid, F., ... Rácz, J. (2020). Voices of Temporary Sobriety – A Diary Study of an Alcohol-Free Month in Hungary. *SUBSTANCE USE & MISUSE*, 55(5), 839–850. <http://doi.org/10.1080/10826084.2019.1705861>

Konferencia előadások

- Kaló, Z., Kovács, A., Kiss, D., Kassai, S., Pados, E., & Rácz, J. (2018). Assessing Qualitative Psychology in Central Europe - Some Preliminary Findings. In *2018 SQIP Annual Conference on Qualitative Research Methods : Abstracts* : (pp. 19–19).
- Kovács, A. (2019a). Experience of Middle-aged International Students - an Interpretative Phenomenological Approach. In *International Meaning Conference (IMEC) 2019 Programme* (p. 78).
- Kovács, A., & Kiss, D. (2019). Meeting the mysterious mad lady of my childhood - the experience of a researcher at a psychiatry. At *Phenomenology and Art Conference (PhAR), Aston University, Birmingham, UK*.
- Kovács, A., Kiss, D., Kassai, S., Pados, E., Kaló, Z., & Rácz, J. (2021a). Kvalitatív pszichológiai paradigmák Közép-Kelet-Európában. In *Út a reziliens jövő felé. A Magyar Pszichológiai Társaság XXIX. Országos Tudományos Nagygyűlése* (pp. 108–109).
- Ladányi, B., Novák, G., Kovács, A., & Rácz, J. (2021). “Magamhoz tértem, és úristen, megölted az édesanyádat” - Interpretatív Fenomenológiai Analízis szkizofréniával élő bűnözők körében. In *Út a reziliens jövő felé. A Magyar Pszichológiai Társaság XXIX. Országos Tudományos Nagygyűlése* (pp. 320–320).
- Kovács, A., Kiss, D., Kassai, S., Pados, E., Kaló, Z., & Rácz, J. (2021b). Mapping qualitative research in psychology across five Central-Eastern European countries: Contemporary trends: A paradigm analysis. In *Creating Bridges: 1st Conference of the Association of European Qualitative Researchers in Psychology (EQuiP)* (p. 80).
- Szécsi, J., Demetrovics, Z., Kalo, Z., Kapitány-Fövény, M., Kovács, A., & Rácz, J. (2022). Jelenorientáció és pszichoaktív-szer használat: a szélsőségesen deprivált élethelyzet szociológiai-pszichológiai-egzisztencialista csapdája. Elméleti-módszertani előkészítés. In *Addiktológia, XVII, Supplementum* (pp. 5–6).

1. Bevezetés és Célkitűzés

A tudományos pszichológia, mint az elme és a viselkedés tudománya, a viselkedés, az érzelmek és a gondolkodás vizsgálatával, magyarázatával, előrejelzésével és megváltoztatásával foglalkozik (Passer & Smith, 2004). Tekintettel azonban az emberi viselkedés, tapasztalat és érzékelés szubjektív jellegére, már a 19. század tudósai is kétségüket fejezték ki az objektív pszichológiai vizsgálat lehetőségével kapcsolatban (William James, 1890; Dilthey, 1996). Az emberi tapasztalatok mérhető, elszigetelt tényezőkre való redukálása, a kontextuális és személyes jellemzők negligálása félreértésekhez vezethet (Armistead, 1974; Harding, 1992).

A kvalitatív módszerek erőssége az elsősorban interjúkon alapuló adatgyűjtési módszerükben, a részletes elemzésben és a szubjektivitás iránti érzékenységükben rejlik (Creswell et al, 2007). A kvalitatív módszertan elméletalkotói absztrakt filozófiai és episztemológiai fogalmakkal írják le és tanítják a kvalitatív módszereket (del Rio Carral & Tseliou, 2019). Ennek eredményeként a kvalitatív módszerek összehasonlítása nehéz és ködös, ami gyakran zavaros megfogalmazásokat vagy következtetlenséget eredményez a tudományos szakirodalomban. A szelf fogalmának a kvalitatív módszerek összehasonlításának középpontjába állítása segíthet a filozófiai nyelv bonyolultságából adódó nehézségek leküzdésében.

Ebben a disszertációban a három leggyakrabban használt pszichológiai kvalitatív módszerre és episztemológiai paradigmára összpontosítottam. Ez a három a posztpozitivisták tematikus analízis, a szociálkonstruktivisták narratív analízis és a fenomenológiai Interpretatív Fenomenológiai Analízis (IPA).

1.1. Posztpozitivisták Tematikus Analízis

A tematikus elemzés növekvő népszerűsége Braun és Clarke 2006-ban megjelent cikkével kezdődött, amely lényegében egy szigorú, lépésről lépésre történő útmutató a tematikus elemzés végrehajtásának folyamatáról.

A tematikus elemzést "a kódolás és a témafejlesztés szigorú és szisztematikus megközelítéseként" írják le (Braun & Clarke, 2019, 591. o.). A Tematikus Elemzés esetében a kutató szabadon használhat bármilyen ismeretelméleti háttérrel. Braun és Clarke éppen ezért úgy hivatkozik a Tematikus Analízisre, mint amely egyfajta reflexív posztpozitivisták ismeretelméleti háttérrel használ (Braun & Clarke, 2019).

A posztpozitivizmus a természettudományok pozitívista episztemológiájából származik. A pozitívista paradigma a valóságot egyetlen, objektív valóságnak tekinti, amelyben a tudás és a fogalmak szintén objektívek (Clark, 1998). A tudományos pszichológiában a pozitívizmus az embereket egyetlen valóság részének tekinti, pszichológiai folyamataikat a nyelv közvetíti. A nyelv egységessége és az emberi lét közös tapasztalata miatt ezek a folyamatok objektíven, közvetlenül mérhetőek és érthetőek (Clark, 1998). A posztpozitívista paradigma viszont már a szubjektív különbségekre is figyel, kevésbé reduktív, inkább megértő. Habár ebben az elméleti paradigmában az én, a személyes perspektíva és a szubjektivitás kérdései a nem annyira artikuláltak, és nem annyira relevánsak (Stainton-Rogers & Willig, 2017).

1.2. Szociálkonstruktívista Narratív Analízis

A szociálkonstruktívista ismeretelmélet a valóságot és a pszichológiai jelenségeket társadalmi interakció révén létrehozottnak, azaz társadalmilag konstruálnak tekinti (Gergen & Gergen, 2003). Azt állítja, hogy a tapasztalatoknak önmagukban nincs jelentésük, hanem az emberek a társadalmi megegyezés és a nyelv révén hozzák létre ezeket. A szociálkonstruktívista kutatók azt vizsgálják, hogy a jelentés hogyan konstruálódik a társas interakciók révén, illetve, hogy a személy milyen diskurzusokat használ egy jelentés megkonstruálásánál.

A társadalmi interakciók társadalmi diskurzusokból tevődnek össze (White, 2004). A diskurzusok csoporttagságból, értékekből és társadalmi normákból állnak. A társadalmi valóság tagjai ezeket a diskurzusokat arra használják, hogy jelezzék a társadalomban elfoglalt helyüket és kifejezzék identitásukat (Van Dijk, 1997).

A narratív identitás a szociokulturális kontextusba ágyazódik (Earthy & Cronin, 2008, McAdams & Pals, 2006) és a szociál-kulturális környezetben elérhető történetek alakítják. A narratív elemzés a tapasztalatokat a társadalmi diskurzusokon keresztül értelmezettnek tekinti (Holstein & Gubrium, 1995). A narratív pszichológia az elbeszélte történetek szerkezetével, tartalmával és funkciójával foglalkozik (Murray, 2003). A narratív pszichológiában a szelf egy olyan történet, amelyet a kutatásban résztvevő a kutatóval való interakcióban hoz létre.

1.3. A fenomenológia és az Interpretatív Fenomenológiai Analízis

Az Interpretatív Fenomenológiai Analízis (IPA) fenomenológiai és hermeneutikai filozófiai hagyományokra épül. Úgy véli, hogy az emberi tapasztalat nem különíthető el az

észlelőtől (Husserl, 1930/2012, Eatough & Smith, 2017). A tapasztalat és az átélő szelffel elválaszthatatlanul össze van „kötve”. Az eseményeknek önmagában nincs értelmük, sem pszichológiai hatásuk (Brentano, 1974/2012; Husserl, 1900/2012; Smith, Flowers & Larkin, 2022).

Az IPA szerint a szelf és a tapasztalás osztatlan egységet alkot, mivel egymáshoz kapcsolódnak, a tapasztalás nem érthető meg a szelf nélkül, és a szelf sem vizsgálható a tapasztalás nélkül. Az elemzés lépései során láthatjuk, hogy ez az idiográfiára való összpontosítás kulcsfontosságú (Smith, Flowers & Larkin, 2022).

A fenomenológia és az IPA szerint a szelf a létezés tapasztalatában gyökerezik, és amely folyamatosan értelmezi és értelmezi a világot, saját és egyedi perspektívájából kiindulva.

1.4. A kvalitatív pszichológiai módszerekben szereplő szelf koncepciók összefoglalója

Az én fogalmának három különböző episztemológiájú kvalitatív módszertanban való megvitatása során megállapítottuk, hogy az én fogalma alapvető különbségeket mutat. Ezeket a különbségeket az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

1. Táblázat – A kvalitatív pszichológiai módszerekben megjelenő szelf koncepciók

	Tematikus Analízis	Narratív Analízis	Interpretatív Fenomenológiai Analízis
Episztemológia	Posztpozitívista	Konstruktívista	Fenomenológiai
Tapasztalat	Objektíve létező	Subjektív. A személyes narratívában jelenik meg.	A tapasztalatnak több rétege lehet. A tapasztalat jelentését a szelf alkotja meg. Elválaszthatatlan a szelftől.
Szelf	Nem releváns. A gondolatok és érzelmek univerzálisak	A szelf a társadalomtól tanult narratív elemek felhasználásával teremti meg önmagát és a tapasztalatokhoz való viszonyát.	A szelf egy szubjektív, de részben interszubjektív lény, aki a történéseket, eseményeket saját személyes perspektívájából értelmezi. Elválaszthatatlan a tapasztalattól.

2. Tanulmányok

2.1. Mapping qualitative research in psychology across five Central-Eastern European countries: Contemporary trends: a paradigm analysis

A jelen tanulmány a kvalitatív pszichológia jelenlegi helyzetét írja le, és áttekintést ad a Közép-kelet-európai poszt-socialista országok angol nyelvű kvalitatív pszichológiai tanulmányaiban használt filozófiai paradigmákról. A tanulmány a következő kutatási kérdéseket tárta fel: Milyen filozófiai paradigmákat használnak a kvalitatív pszichológiában? Milyen módszereket alkalmaznak? A pszichológia mely területeit vizsgálják? 35 kvalitatív pszichológiai cikket vizsgáltunk öt országban.

Módszer

A cikkekben a paradigmatis megfontolásokat vizsgáltuk. Ehhez egy saját fejlesztésű paradigma-tesztet használtunk. A tesztben megkülönböztettük a pozitivist/posztpozitivist és az interpretatív/konstruktivist paradigmákat. Megvizsgáltuk továbbá a cikkek módszertanát és tartalmát, és elemeztük a témáikat.

Eredmények

Eredményeink azt mutatják, hogy a konstruktivist/interpretivist megfontolások dominánsnak az elemzett kvalitatív cikkek között. A tisztán pozitivist cikkek meglehetősen ritkának bizonyultak, a vegyes paradigmák azonban gyakoriaknak.

Tanulmányunkban posztpozitivist elemek is előfordultak, mint például az általánosítás és a deduktív kódolás. A paradigmatis eklektika és a paradigmatis zűrzavar jelentős jelenlétét találtuk a konstruktivist/interpretivist és a posztpozitivist megfontolások egyidejű alkalmazásával. A 35 cikk módszertani elemzése szerint a nem specifikált módszereket használták a leggyakrabban. Ráadásul a módszertani leírások lakonikusak és nem részletesek voltak.

Diszkusszió

A látszólagos paradigmatis következetlenség a szociológiai és néprajzi hagyományokban gyökerezhet (Demuth, 2015). Mivel a szociológiának és a néprajznak hosszabb hagyománya van a vizsgált országokban, ez az ismeretelméletek keveredését és kevésbé szigorú módszertant okozhat, mint a nyugati országokban. A kvalitatív pszichológia még mindig keresi saját identitását és formuláját a globális pszichológiai diskurzusban, ami azt is jelenti, hogy a módszertanok és ismeretelméletek nem

általánosultak (Gürtler és Huber, 2006). Ugyanakkor a kutató politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális háttere befolyásolhatja a kvalitatív módszerek használatát és az ismeretelméleti megfontolásokat (Knoblauch és mtsai, 2005)

Következtetésként azt javasoljuk, hogy a paradigmákat vegyesen lehet használni, míg a kutató azokat következetesen és átláthatóan használja és mutatja be.

2.2. Discovering the “I” in the “Thou” – The Psychological Effects of Psychobiographical Research on Personality of the Researcher

Második tanulmányunkban tematikus elemzést alkalmaztunk annak feltárására, hogy a pszichobiográfia kurzusok hogyan hatnak a hallgatók identitására. Posztpozitivistá episztemológiát használtunk, mivel a pszichológiai hatások érdekelték minket, így előfeltevéseink voltak, hogy a pszichológiai hatások létező, univerzális jelenségek, amelyek az észlelőtől függetlenül érthetők. Ez azt jelenti, hogy résztvevőink beszámolóit érvényes leírásoknak tekintettük tapasztalataikról, amelyek releváns információkat tartalmaznak kutatási kérdéseinkre "Hogyan írják le a pszichobiográfiai kurzusokat és kutatásokat a hallgatók?". Hogyan tudják hasznosítani a pszichobiográfiai kurzusokból és kutatásokból származó tapasztalataikat?". Ezzel az episztemológiával a pszichológiai információkat a valóság részének tekintettük, amelyet a kutató azonosíthat.

Módszer

Egy strukturált írásbeli interjút gyűjtöttünk hét kapcsolódó kérdéssel. Az interjűk olyan kérdéseket tartalmaztak, amelyek a pszichobiográfia-kutatásban szerzett tapasztalataikra, valamint a kurzusnak a szakmai karrierjükre és a személyiségükre gyakorolt lehetséges hatásaira vonatkoztak.

Az interjűk elemzéséhez tematikus elemzést (Braun & Clarke, 2006) alkalmaztunk. Először elolvastuk és újraolvastuk a szövegeket, majd valamennyi interjűban kódokat készítettünk. A kódokat és a szövegeket együttesen vettük figyelembe, és témákat azonosítottunk. A kilenc interjű során 91 témát azonosítottunk. A témákat ezután kinyomtattuk és külön cédulákra vágtuk. Ezután gondosan újra elolvastuk a témákat, a releváns témákat fő- és altémákba soroltuk. Addig folytattuk a témák kategorizálását, amíg el nem értük a fő- és altémakategóriák olyan szerkezetét, amely jól körülhatárolt volt, és nem volt átfedés. Összesen két fő témát (Pszichobiográfia és önismeret, valamint Hasznosítás a gyakorlatban) és 7 altémát hoztunk létre.

Eredmények

Interjúalanyaink szerint a pszichobiográfiai kurzus többféleképpen is befolyásolta az életüket. Az 1. táblázatban bemutatjuk a főbb hatásmezőket, illetve annak rétegeit:

Fő megállapításaink szerint interjúalanyaink szerint a pszichobiográfiai kurzusok nemcsak hasznos készségeket nyújtottak, mint például elméleti ismereteket, reflexív és

rugalmas gondolkodásmódot, mások tapasztalatainak értelmezésének új horizontjait, hanem hatással voltak az önismeretre és az önismeretre is. Az interjúk alapján két fő témát különítettünk el: Azokat a képességeket, elméleti tudást, kognitív struktúrákat, amiket a pszichobiográfia kurzus hozadékának tudtak be az alanyok, valamint a kurzus énképre és önismeretre gyakorolt hatásait.

Diszkusszió

A pszichobiográfiai kurzus és a kutatás során az alanyok olyan képességeket tanultak meg, amik a gyakorló segítői munkájukban hasznosak lesznek.

Láthatjuk, hogy ezek a témák mind nézőpontjukban, mind episztemológiájukban különböznek egymástól. Bár elsődleges célunk az volt, hogy azonosítsuk azokat a szakmai készségeket, amelyekről a hallgatók beszámolnak, hogy a kurzus során elsajátították, személyes beszámolókat is találtunk arról, hogy a kurzus hogyan hatott az énfelfogásukra.

A perspektíva kettősségének köszönhetően nemcsak a pszichobiográfiai kutatás technikai hatását képviseltük, hanem a szubjektív, személyes élményt is hangsúlyoztuk. Így úgy tekintettük az ént, mint ami egyszerre él az objektív jelentések világában és a személyes relevanciák és jelentések szubjektív világában.

2.3.Rehabilitation from Addiction and Chronic Illnesses: a Comparative Analysis of the Narratives of Hungarian Patients

A függőségből felépülők az Anonim Alkoholisták programjaiban egy tipikus narratív struktúrát tanulnak meg (Thune, 1977). A felépülési narratívákban fontos a függőség történetének rekonstrukciója: a történet kritikus pontjainak megtalálása, az ok-okozatok összekapcsolása. A koherens és következetes narratíva felelősségvállalást és a passzivitás aktivitással való felcserélését eredményezi (Hänninen & Koski-Jännes, 1999; Taïeb et al., 2008).

A függőség és a krónikus betegségek számos közös vonást mutatnak, mint például a krónikus testi és lelki változások, a megbélyegzés élményének nehézségei (Ware, 1992), valamint az érintett személy vagy család életmódjára gyakorolt hatások (Fotopoulou és mtsai., 2015).

A felépülési folyamat jobb megértése érdekében összehasonlítottuk a két csoport narratívájának struktúráját.

Módszer

McAdams (1995) élettörténeti modelljének elemei alapján félig strukturált interjúkat készítettünk hat krónikus betegségben szenvedő és hat szenvedélybetegségből felépülő emberrel.

Az interjúkat két szempontból elemeztük annak érdekében, hogy komplex betekintést nyerjünk a függőségből felépülő betegek és a krónikus betegségben szenvedő betegek tapasztalataiba. A két induktív elemzés a következő volt: 1) narratív elemzés, hogy feltárjuk az elbeszélés strukturális jellemzőit (Riessman, 2005), és 2) tematikus elemzés, hogy megtaláljuk a résztvevőink felépülési tapasztalatainak fontos témáit és témáit (Braun et al., 2019).

Eredmények

A strukturális narratív elemzés eredményei:

V alakú narratívák

Ez a narratív struktúra a szenvedélybetegségből felépülő betegek csoportjára volt jellemző, bár egy bipoláris zavarral küzdő beteg narratívájában is megjelent (a krónikus betegségben szenvedő betegek csoportjában). A V-alakú narratívák egy kontaminációs

narratívával kezdődtek, amely az első szer-használattal kezdődött, és a mélyponthoz vezetett. A mélypontot a résztvevők úgy jellemezték, hogy választaniuk kellett a gyógyulás és a halál között. Ezt követte az "emelkedő" narratívája, amelyben a kábítószer-használat megszűnt és a elkezdődött a felépülés. A narratívákban kiérték a múlt és a jövő átértékelésére és összehasonlításra is.

Zarándok narratívák

Zarándoknarratívának neveztük azt, amikor a betegnek több sikertelen kezelésen kellett átesnie, mielőtt a helyes diagnózist megtalálták. Ez a narratív struktúra a krónikus betegségben szenvedő résztvevők elbeszélésére volt jellemző.

A tematikus elemzés eredményei:

A szövegből két fő téma (Felépülési erőforrások, A betegség megtapasztalása) bontakozott ki nyolc altémával.

A felépülési erőforrások

A motiváció és a segítségnyújtás forrásai az interjúk fő témái voltak. A két csoport több fajta felépülési erőforrások is megemlítték, úgy, mint az öngondoskodást, a tapasztalatok proszociális szublimálását, a mentorokat, a kapcsolatokat és a munkát.

A betegséggel kapcsolatos tapasztalatok

Úgy tűnt, hogy a kábítószerfüggőségéből felépülő betegek jobban azonosultak betegségükkel, mint a krónikus betegek. Ugyanakkor mindkét csoport beszámolt olyan tapasztalatokról, amikor az egészségügyi dolgozók megbélyegezték őket.

A függőségéből felépülő betegek számára a diagnózis a társadalom erkölcsi stigmatizációja alól való felszabadulást jelentette. A krónikus betegségben szenvedő betegek számára a központi téma és a "zarándoklat" narratívájának célja a helyes diagnózis megtalálása volt. A helyes diagnózis megelégedése elbeszélésük fordulópontjaként jelent meg, amely után megfelelő orvosi kezelést kapnak.

Diszkusszió

A szenvedélybetegségből felépülő betegek narratívája strukturált és egységes, míg a krónikus betegségben szenvedő betegek narratívája változatosabb volt. Ennek oka talán

az, hogy a függőségből felépülő betegek tanulnak mentoraik elbeszéléseiből, és ezek elemeit saját felépülésük során felhasználják (Thune, 1977; Taïeb et al., 2008). A betegséggel való azonosulás erősebb és fontosabb volt a függőségből felépülő betegek számára (Charmaz, 1991). A függőségből felépülő betegek a felépülési erőforrások motivációs funkciójára helyezték a hangsúlyt, míg a krónikus betegeknél a stabil háttér és a testi egészség visszaszerzésének vágya állt a középpontban.

2.4 The recovery of homicidal people diagnosed with schizophrenia and schizoaffective disorder – An interpretative phenomenological analysis

Ezen kutatás célja annak feltárása volt, hogy a skizofréniával diagnosztizált gyilkosságot elkövetők hogyan értelmezik tettüket, és hogyan azonosulnak az emberöléssel.

A kvalitatív megközelítések, különösen az IPA, érzékenységük és a személyes perspektívára való összpontosításuk miatt megfelelő módszer (Eatough & Smith, 2017). Fenomenológiai és hermeneutikai gyökereire alapozva az IPA az ént és a tapasztalatot elválaszthatatlan egységnek tekinti (Smith, Larkin & Flowers, 2022). Nincs szelf tapasztalat nélkül és nincs tapasztalat szelf nélkül. A szelf és a tapasztalata közötti interakció az, ami vizsgálható (Larkin, Watts & Clifton, 2006).

Módszer

Hat félig strukturált interjút készítettünk egy nagy pszichiátriai otthonban. Interjúalanyaink olyan betegek voltak, akiket skizofréniával vagy skizoaffektív zavarral diagnosztizáltak, és akik emberölést követtek el, és akikről megállapították, hogy mentális betegségük miatt nem teljes mértékben felelősek a bűncselekményükért.

Az IPA alkalmazása mellett döntöttünk, mivel ez a módszer arra összpontosít, hogy a résztvevők hogyan élik meg és értelmezik az életükben történt eseményeket, és ez hogyan befolyásolja az énképüket (Eatough & Smith, 2017; Smith, Larkin & Flowers, 2022; Larkin, Watts & Clifton, 2006).

Eredmények

Gyilkosság és felelősség

Az interjúkban szerint az interjúalanyok az emberölést egy téveszmés, torzult valóság érzékelésben követték el. Az interjú idején ezt a valóságot hamis vagy nem-egoszintonikus valóságként magyarázták. A pszichózist úgy mutatták be, mint ami teljesen átvette az irányítást a cselekedeteik és gondolataik felett. Bár ennek a befolyásolásnak a módja a különböző interjúkban eltérő volt, az az érzés, hogy ők maguk is áldozatai a betegségnek és a gyilkosságnak, mindenhol megjelent.

Gyilkosság és szelf

Még akkor is, ha az emberölést elkövető skizofrén betegek nehezen tudják értelmezni az emberölést, az erős hatással van a szelf koncepciójukra. A pszichózis állapotában elkövetett emberölés olyan cselekedetnek tűnik, amely nem tud teljes mértékben beépülni az egyén énképébe. Egy elidegenedett, érthetetlen szelférzetet hoz létre az egyén saját-maga-érzetében. Miközben ez hozzájárul a gyász és a felelősség súlyával szembeni önvédelemhez, a felépülő beteg folyamatos dinamikus kapcsolatban áll az én ezen részével.

A kontroll mint az önértékelés alapja

A skizofréniában és skizoaffektív zavarban szenvedő elkövetők szelf-érzetének szempontjából alapvető fontosságú a szokásaik és érzelmeik feletti kontroll fenntartása. A betegség belső pszichés fenyegetést jelent: egy részük folyamatosan kitöréssel és erőszakkal fenyeget. A gondolataik, érzelmeik és mentális állapotuk feletti állandó kontroll, valamint az, hogy úgy tekintsenek magukra, mint egy veszélyes és állandóan erőszakkal fenyegető részre, fontos ahhoz, hogy a betegek kompetenciaérzetet és önbizalmat szerezzenek.

Diszkusszió

Eredményeink szerint a téveszmés szelf veszélyt jelent a felépülő szelfre, hiszen az erőszakos és agresszív, aki képes gyilkosságot elkövetni. Ez az erőszakos szelf azonban a páciens része, aki őt magát is áldozattá tette. Az interjúkban megfigyelhető volt a mentális betegséggel szembeni állandó éberség és a szelf önmaga iránti bizalmatlansága, ami miatt az önkontroll központi szerepet kapott az önértékelésben.

3. Diskusszió

Habár az elméleti bevezetőben egy episztemológia következetes használatát javasoltuk, az átlátható tudás létrehozása érdekében, ehhez mi mégsem tartottuk magunkat. Kutatásaink mindegyikében több ismeretelméleti pozíciót is használtunk.

Kutatásaink során azt találtuk, hogy több episztemológia használata a kutatás során segít átláthatóbb és tapasztalati alapú tudás létrehozásában. Például annak megértéséhez, hogy a hallgatók mit gondolnak a pszichobiográfia kurzusok eredményének, ezeket a hatásokat objektíven érthetőnek és önmagukhoz kötöttnek tekintettük. Narratív elemzésünkben a társadalmi konstruktivista narratív struktúraelemzés mellett azonosítottuk a felépülési tőkét, amely inkább a szakirodalomból, mint az interjúkból származó fogalom. IPA-tanulmányunkban fenomenológiai és társadalmi konstruktivista megközelítést egyaránt alkalmaztunk a jelentésalkotás szubjektív és interszjektív rétegeinek megértéséhez. A kettős episztemológia használata megakadályozta, hogy figyelmen kívül hagyjuk az emberi tapasztalat természetét és az én objektíválását. A 3. táblázatban összefoglaljuk vizsgálataink pluralista episztemológiáit.

2. Táblázat A kutatásainkban használt szelf koncepciók

	1. Tanulmány	2. Tanulmány	3. Tanulmány	4. Tanulmány
Episztemológia	a posztpozitívista és az interpretívista/konstruktívista megközelítés összehasonlítása	Posztpozitívista és fenomenológiai	Konstruktívista and posztpozitívista	Fenomenológiai és konstruktívista
Módszer	Tartalomelemzés és Paradigma Analízis	Induktív Tematikus Analízis	Narratív Analízis	Interpretatív Fenomenológiai Analízis
Tapasztalat	Objektíven létező vagy szubjektív	Objektíven létező &	A személy elbeszélése során konstruált	A tapasztalatnak több rétege lehet. A tapasztalat jelentését a szelf

		Személyesen létrehozott jelentésalkotás révén	& Objektíven létező	alkotja meg. Elválaszthatatlan a szelftől. & Narratív elemeket használnak az élmény értelmezésénél.
Szelf	A "szelf" fogalma attól függ, hogy melyik ismeretelméleti paradigmát használjuk.	Nem releváns. A gondolatok és érzelmek univerzálisak & Az szelf egy aktív értelemadó alany. Elválaszthatatlan a tapasztalattól.	A szelf a társadalomtól tanult narratív elemek felhasználásával teremti meg önmagát és a tapasztalatokhoz való viszonyát. & Nem releváns. A gondolatok és érzelmek univerzálisak	A szelf a társadalomtól tanult narratív elemek felhasználásával teremti meg önmagát és a tapasztalatokhoz való viszonyát. & Az szelf egy aktív értelemadó alany. Elválaszthatatlan a tapasztalattól.

Fontos megjegyezni, hogy a fent említett fogalmak mindegyike érvényes és alkalmazható, amíg egyezik az áttekintett szakirodalommal és a tanulmány céljával. Ebben a disszertációban a célom az volt, hogy felhívjam a figyelmet a szelf fogalmának fontosságára a pszichológiai kutatásokban. A különböző módszerek szelf-elméletének tudatosítása segíthet az episztemológiailag kongruens irodalom és implikációk megtalálásában, valamint a egyes módszerek (Morse & Cheek, 2015; Morse, 2016), pluralista tanulmányok (Shaw et al., 2019) vagy szisztematikus elemzések (Padgett, 2008) következetességében.

Következtetés

Ebben a disszertációban különböző kvalitatív módszereket hasonlítottunk össze és elemeztünk a szelf fogalmukon keresztül. Amint azt megvitattuk, a különböző kvalitatív módszerek különböző megközelítéseket alkalmaznak a szelf jelentőségével és természetével kapcsolatban.

A disszertáció főbb megállapításai a következők:

1. A kvalitatív kutatási episztemológiák közel állnak a pszichoterápia és a tanácsadás természetéhez, és segítenek a gyakorlati megértésben, terápiás, vagy tanácsadói implikációk megalkotásában.
2. Egy-egy episztemológia használata a kvalitatív kutatásban segít átlátható adatokat szolgáltatni, amelyek további értelmezéshez és összehasonlításhoz alkalmazhatók.
3. A pluralista episztemológiák reflektált használata segíti a kritikus, többretegű megértést.
4. A szelf természetére való összpontosítás a kvalitatív módszerekben segíti az episztemológiai és módszertani következetességet.

References

- Armistead, N. (Ed.). (1974). *Reconstructing social psychology*. Harmondsworth, England: Penguin.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N., & Terry, G. (2019). Thematic analysis. *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*, 843-860.
- Brentano, F. (1874/2012). *Psychology from an empirical standpoint*. Routledge.
- Charmaz, K. (1991). *Good Days, Bad Days*. New Brunswick (NJ): Rutgers University Press.
- Charmaz 1991
- Clark, A. M. (1998). The qualitative-quantitative debate: moving from positivism and confrontation to post-positivism and reconciliation. *Journal of advanced nursing*, 27(6), 1242-1249. Clark, pp143
- del Rio Carral, M., & Tseliou, E. (2019). Mapping qualitative research in psychology across Europe: Contemporary trends. *Qualitative Research in Psychology*, 16(3), 325-335.
- Demuth, C 2015, 'New directions in qualitative research in psychology', *Integrative Psychological and Behavioral Science*, vol. 49(2), pp. 125-133.
- Dilthey, W., & Jameson, F. (1972). The rise of hermeneutics. *New literary history*, 3(2), 229-244.
- Earthy, S., & Cronin, A. (2008). Narrative analysis. In *Researching social life*. Sage.
- Eatough, V., & Smith, J. A. (2017). Interpretative phenomenological analysis. *The Sage handbook of qualitative research in psychology*, 193-209.
- Fotopoulou, M., Munro, A., Taylor, A. (2015). 'Allowing the right' and its currency in managing drug stigma in Greece. *International Journal of Drug Policy*, 26(8), 723-730.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. (Eds.). (2003). *Social construction: A reader*. Sage.
- Gürtler, L & Huber, G L 2006, 'The ambiguous use of language in the paradigms of QUAN and QUAL', *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3(4), pp. 313-328.
- Hänninen, V., Koski-Jännes, A. (1999). Narratives of recovery from addictive behaviours. *Addiction*, 94(12), 1837-1848
- Harding, S. (1992). After the neutrality ideal: Science, politics, and "strong objectivity." *Social Research*, 59, 567-587.

- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview* (Vol. 37). Sage.
- Husserl, E. (1900/2012). *Logical Investigations Volume 1*. Routledge.
- Husserl, E. (1930/2012). *Ideas: General introduction to pure phenomenology*. Routledge.
- James, W. (1890). *The principles of psychology*. New York, NY: Holt. doi:10.1037/11059-000
- Knoblauch, H., Flick, U., & Maeder, C. 2005, 'Qualitative methods in Europe: The variety of social research' In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 6, No. 3). Accessed 16.08.2018 www.qualitative-research.net/fqs-texte/3-05/05-3-34-e.htm
- Larkin M, Watts S, Clifton E. (2006) Giving voice and making sense in interpretative phenomenological analysis. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2):102–120.
- McAdams, D. P. (1995). *The life story interview*. Evanston (IL): Northwestern University.
- McAdams, D. P., & Pals, J. L. (2006). A new Big Five: fundamental principles for an integrative science of personality. *American psychologist*, 61(3), 204.
- Morse, J. M. (2016). *Mixed method design: Principles and procedures*. Routledge.
- Morse, J. M., & Cheek, J. (2015). Introducing qualitatively-driven mixed-method designs. *Qualitative health research*, 25(6), 731-733.
- Murray, M. (2003). Narrative psychology and narrative analysis. In P. M. Camic, J. E. Rhodes, & L. Yardley (Eds.), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design* (pp. 95–112). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10595-006>
- Padgett, D. K. (2008). Strategies for rigor. *Qualitative Methods in Social Work Research, 2nd ed.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications Inc, 179-198.
- Passer, M. W., & Smith, R. E. (2004). *Psychology: The science of mind and behavior*. McGraw-Hill.
- Riessman, C. (2005). Narrative Analysis. Narrative. *Memory & Everyday Life*, Huddersfield (UK): University of Huddersfield, 1-7.
- Shaw, R. J., Geurse, M. K., & Steiner, H. (2008). Defence mechanisms in schizophrenia. *Personality and Mental Health*, 2(4), 240-248.
- Smith JA, Flowers P, Larkin M. (2022) *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. London: Sage.

- Smith JA, Osborn M. (2008) *Interpretative phenomenological analysis*. In: Smith JA, editor. *Qualitative psychology: a practical guide to methods*. 2nd ed. London: Sage.
- Stainton Rogers, W & Willig, C (2017). The SAGE handbook of qualitative research in psychology. *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*, 1-664.
- Taïeb, O., Révah-Lévy, A., Moro, M. R., & Baubet, T. (2008). Is Ricoeur's notion of narrative identity useful in understanding recovery in drug addicts?. *Qualitative Health Research*, 18(7), 990-1000.
- Thune, C. (1977). Alcoholism and the archetypal past A phenomenological perspective on Alcoholics Anonymous. *Journal of Studies on Alcohol*. 38(1): 75-88.
- Van Dijk, T. A. (1997). *Discourse as social interaction* (Vol. 2). Sage.
- Ware, N. C. (1992). Suffering and the Social Construction of Illness: The Delegitimation of Illness Experience in Chronic Fatigue Syndrome. *Medical Anthropology quarterly*, 6(4), 347-361.
- White, R. (2004). Discourse analysis and social constructionism. *Nurse researcher*, 12(2).